

STATUTUL JURIDIC AL ȚĂRILOR ROMÂNE ÎN PERIOADA 1600—1829

MATEI D. VLAD

Una din problemele mult discutate în istoriografia noastră veche¹ dar și în cea actuală², pînă la cele mai recente studii, a fost cu privire la statutul politico-juridic pe care țările noastre l-au avut în cadrul relațiilor internaționale, îndeosebi o dată cu intrarea lor sub suzeranitatea otomană, în secolul al XV-lea. Ponderea cercetărilor a fost marcată de faptul, de altfel fundamental pentru înțelegerea întregii probleme, dacă raporturile dintre țările române și Imperiul otoman au fost sau nu reglementate prin niște acte oficiale, autentice.

Cercetările întreprinse cu asiduitate de către istoricii noștri, pe marginea așa-numitelor „Capitulații“, au dovedit cu argumente de necontestat că asemenea acte oficiale (*ahtdname-uri*, *beraturi* și *hاتیہ-ریفوری*) au existat și că ele au reglementat, în anumite perioade, raporturile noastre cu statul otoman, garantînd românilor *pacea*, *protecția* și *autonomia*³. Pe bună dreptate s-a afirmat că „regimul suzeranității otomane asupra țărilor române se înăsprea, se atenua ori înregistra perioade de stabilitate relativă în funcție de capacitatea de rezistență a poporului nostru, de situația internă a Imperiului otoman și de conjunctura politică internațională“.⁴

Deoarece în majoritatea studiilor mai vechi și mai noi accentul s-a pus pe interpretarea și analiza izvoarelor de pînă la sfîrșitul seco-

¹ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană*, București, 1908; N. Beldiceanu, *Problema tratatelor Moldovei cu Poarta în lumina cronicii lui Pecevi*, în „Balcania“, nr. 1, V (1942) etc.

² Ștefan Ștefănescu, „Capitulațiile“ cu Poarta otomană și situația politică a Țării Românești, în lucrarea: *Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul“ pînă la Mihai Viteazul*, Editura Academiei, București, 1970, p. 101—140; idem, *Considerations concernant le caractère des rapports roumano-turcs et leur impact sur le développement historique des deux peuples*, în „Analele Universității București“, Istorie, XXVII (1978); Ion Matei, *Quelques problèmes concernant le régime de la domination otomane dans les Pays Roumains (concernant particulièrement la Valachie)*, în „Revue des études sud-est européennes“, nr. 1, X (1972) și nr. 1, XI (1973); Ion Popescu-Puțuri, *Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suzeranității și independenței patriei*, în „Anale de istorie“, nr. 1, XXII (1976); T. Gemil, *Considerations sur les rapports politiques roumano-otomans au XVII-e siècle*, în „Revue Roumaine d'Histoire“, nr. 4, XV (1976); Nichita Adăniloiaie, *Despre suzeranitatea otomană și nerespectarea de către Poartă — la 1775 și 1812 — a obligațiilor de apărare a teritoriului Țărilor Române*, în „Revista de istorie“, nr. 8, XXXV (1982).

³ Mihai Maxim, *Din istoria relațiilor româno-otomane — „Capitulațiile“*, în „Anale de istorie“, nr. 6, XXVIII (1982).

⁴ Nichita Adăniloiaie, *Op. cit.*, p. 950.

lului al XVI-lea, înrîndurile de față socotim necesar să arătăm că țările române au avut și după Mihai Viteazul un statut politico-juridic special, în pofida unor condiții vitrege care au pus deseori sub semnul întrebării însăși ființa noastră națională și statală.

În secolul al XVII-lea, după cum se știe, raporturile de forțe pe plan extern s-au schimbat treptat. Imperiul sultanilor intră în declin, începe decăderea lui. Pentru români, secolul al XVI-lea s-a încheiat „sub semnul epocii lui Mihai Viteazul, care inaugurează o nouă etapă, un nou ciclu istoric“, marcînd „o renaștere politică și morală“ a poporului nostru⁵. Din această cauză, regîndirea împrejurărilor în care s-au desfășurat relațiile țărilor române cu Poarta otomană sau cu alte state în veacul al XVII-lea, nu trebuie să piardă din vedere că aceste raporturi au fost influențate direct de existența unei puternice conștiințe a unității de neam și de limbă la toți românii ce locuiau în spațiul carpato-danubiano-pontic. O asemenea conștiință va înrîuri gîndirea politică a unor domnitori români din acest secol. Aceștia vor căuta exemple demne de urmat nu numai în actul lui Mihai Viteazul din anii 1599—1600, dar mai ales în ideile contemporane lor, între care cele privitoare la conservarea entității statale și politice a poporului român ocupau un loc primordial.⁶

O trăsătură caracteristică a diplomației domnitorilor români din secolul al XVII-lea o constituie colaborarea dintre Țara Românească, Transilvania și Moldova, în vederea creării unui front politic și militar românesc, capabil să reziste împotriva turcilor sau altor dușmani.⁷ E vorba de așa-numitele planuri de „confederare“ a celor trei țări, care devin o preocupare constantă a multor domnitori și care, într-un fel sau altul, și-au pus amprenta și asupra statutului politico-juridic al țărilor române în secolele XVII—XIX (pînă la 1859).

Izvoarele interne și externe ne furnizează suficiente știri cu privire la existența și natura acestui nou „tip“ de relații româno-osmane.⁸ Astfel, cronicarul turc Kiatip Celebi, referindu-se la principele Moise Secuial (mai—iulie 1603) afirmă că acesta „era unul dintre beii independenți ai țării Ardealului“⁹ (s.n.). La rîndul său, Gabriel Bethlen (1613—1629), acumulînd o bogată experiență politică în timpul cît a stat în scaunul princiar al Transilvaniei, și-a dat seama că față de Poarta otomană, în condițiile de atunci, erau mai preferabile raporturile pașnice. În viziunea lui politică astfel de raporturi trebuiau să garanteze autonomia principatului transilvan și să conducă spre o

⁵ G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, *Literatura română veche*, vol. I (1402—1647), Editura tineretului, București, 1969, p. 11 (Introducere).

⁶ Matei D. Vlad, *Succesori ai lui Mihai Viteazul în fruntea luptei poporului român pentru unitate politică (1601—1821)*, în volumul: 60 de ani de la fîurirea statului național unitar român, București, 1978, p. 35—51.

⁷ Ștefan Pascu și Vladimir Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*, vol. III, Editura Științifică, București, 1963, p. 404.

⁸ I. Matei, *Regimul juridic al relațiilor internaționale* (cap. XII), în *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 458—470.

⁹ Mihail Guboglu, *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. II (sec. XVII — începutul sec. XVIII), Editura Academiei, R.S.R. București, 1974, p. 58.

colaborare firească cu celelalte două țări surori de la sud și est de Carpați. De aceea, nu întâmplător, în testamentul său, din noiembrie 1629 (cu puține zile înainte de moarte), avea să declare că „dacă Transilvania vrea să rămână în pace și liniște, oricine va fi principe, atunci țara să nu se lepede niciodată de Poarta otomană. Deoarece ajutorul german [austriac — n.n.] și oricare alt ajutor străin este prea departe și, pînă ar sosi acestea la vremuri de nevoie, țara ar trebui să piară, *mai ales dacă Moldova și Țara Românească n-ar ține cu ea, de aceea nici un principe n-ar trebui să intre în încurcătură în chip ușuratic cu aceste două țări sau să dea vreo pricină de dezbinare*“ (s.n.)¹⁰. De altfel, — așa cum s-a precizat — există „astăzi informații destul de numeroase și de precise despre actele acordate principatului autonom al Transilvaniei în perioada suzeranității otomane (1541—1699), cînd ardelenii s-au aflat mai mult în raporturi de „îchinare“ față de Poartă decît într-o situație de dependență efectivă“¹¹. Referitor la Gabriel Bethlen, concludentă este și remarca cronicarului turc Ibrahim Pecevi care afirmă că Bethlen „*devenise crai independent în ținutul Ardealului*“ (s.n.).¹²

În secolul al XVII-lea, tradiția „îchinerii“ țărilor române față de Poarta otomană și deci nu a cuceririi lor, își găsește tot mai mult o reflectare reală în opera cronicarilor români. Așa, de pildă, Miron Costin, vorbind de conflictul dintre Vasile Lupu și Matei Basarab, remarcă faptul că Moldova și Țara Românească „*pre atunci... nu erau așa supuse, ce într-altă voe vegheate*“ (s.n.)¹³ de către Imperiul turcesc, încît și-au păstrat nu numai autonomia dar și unele inițiative pe plan politic extern. Cronicarii munteni notează, de asemenea, că Laiotă Basarab ar fi „îchinat țara turcilor“¹⁴. Mult mai limpede este relatarea lui Ion Neculce care, vorbind de pretențiile de stăpînire ale Poloniei asupra Moldovei, foarte evidente spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, arată că turcii au răspuns că „Țara Moldovei nu pot să o dă, să le fie lor podani [supusă — n.n.], că *este volnică, că turcilor îi închinată, nu-i luată cu sabia*“ (s.n.)¹⁵.

Știrile cuprinse în izvoarele noastre interne concordă, de altfel, cu ceea ce au consemnat și unii călători străini. Astfel, Petru Bogdan Bakšić notează în 1641, cu prilejul călătoriei sale în Moldova, că „*turcii*

¹⁰ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei (1608—1665)*, ed. G. Duzinchevici și E. Reus-Mirza, Editura Academiei, București, 1965, p. 34 și 66.

¹¹ Mihai Maxim, *Op. cit.*, p. 56.

¹² Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. I (sec. XV — mijlocul sec. XVII), Editura Academiei, București, 1966, p. 519.

¹³ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, ed. P. P. Panaiteșcu, București, 1944, p. 102.

¹⁴ *Istoria Țării Românești (1290—1690)*. *Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu și D. Simonescu, Editura Academiei, 1960, p. 4; Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, ed. Const. Grecescu, Editura Academiei, București, 1963, p. 23.

¹⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, București, 1955, p. 210—211.

nu se amestecă de loc în conducerea țării, domnul este liber să facă din țara sa orice, *nestingherit*“, întocmai „ca și domnul Țării Românești“ (s.n.).¹⁶ La rîndul său, Conrad Iacob Hildebrandt, în calitatea sa de misionar prin cele trei țări române (1656—1658), a putut observa că Moldova și Țara Românească se aflau „în stăpînirea și puterea [românilor]“ care erau „cîrmuiți de proprii lor principii sau domni“ (s.n.)¹⁷. Desigur, în schimbul acestor atribute suverane, mulți dintre voievozii și principii români din secolul al XVII-lea au acceptat, ca și mai înainte, plata haraciului și a altor obligații în natură sau prestații. În această privință, Dimitrie Cantemir a sesizat faptul că „domnitorii [români] mai cuminți, ori de cîte ori puteau răscumpăra cu bani vreo asuprire, preferau, pe bună dreptate, după exemplul iluștrilor conducători... ai republicii venețiene, să facă pagubă pungii, decît țării și supușilor“. ¹⁸ După cum se știe, dări anuale au fost achitate turcilor și de alte state, precum Veneția, fără a se considera prin aceasta o scădere a prestigiului lor.¹⁹

După opiniile formulate în cercetările din ultimii ani, cel mai concludent argument în favoarea existenței unor relații speciale, pe care țările române le aveau cu Poarta otomană, rezidă în diversele tratate, înțelegeri și acorduri comerciale pe care voievozii noștri le-au încheiat cu alte state europene. În veacul al XVII-lea s-au putut identifica 81 de tratate, 65 în secolul al XVIII-lea și un număr, evident, mult mai mare în secolul al XIX-lea.²⁰ Fără îndoială, aceste tratate, în majoritatea lor, erau secrete, îndeosebi cele cu caracter antiotoman. În schimb, altele se încheiau chiar cu avizul tacit al Porții, fiind îndreptate, se înțelege, împotriva adversarilor ei. Este astăzi o certitudine că regii Poloniei, țării Rusiei, împărații Austriei sau monarhii altor state europene (Franța, Anglia, Suedia etc.) n-ar fi încheiat tratate ori convenții cu domnitorii sau principii români dacă aceștia nu s-ar fi bucurat de exercitarea atributelor suveranității în statele pe care le conduceau.²¹ De altfel, asemenea atribute decurg din însuși textul tratatelor respective. În acest sens este foarte semnificativă înțelegerea încheiată de Vasile Lupu cu sultanul Murad al IV-lea (1623—1640), în

¹⁶ *Călători străini despre țările române*, vol. V, Editura științifică, București, 1973, p. 224. (Această colecție o vom cita în continuare sub inițialele: C.S.T.R.).

¹⁷ *Ibidem*, p. 585; Relatarea cronicarului turc Fındıklılı Mehmed aga duce către o constatare similară atunci cînd afirmă că hatmanul Bogdan Hmelnițki solicita sultanului „să i se acorde, din partea înaltei Curți“, aceleași semne ale puterii ce „se dau voievozilor Țării Românești și Moldovei“ (Mihail Guboglu, *Op. cit.*, p. 292); De asemenea, englezul Robert Bargrave notează în 1652 că domnitorul Vasile Lupu „are toată puterea în mîinile sale și este singurul judecător al tuturor pricinilor de seamă“ (C.S.T.R., vol. V, p. 493).

¹⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973, p. 271.

¹⁹ *Ibidem*, p. 276 (nota 1).

²⁰ I. Matei, *Op. cit.*, p. 460.

²¹ Ion Popescu-Puțuri, *Op. cit.*, p. 24; Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 180.

anul 1634. În art. I Poarta otomană „recunoaște Moldova de țară liberă și nesupusă”, iar în art. II se arată că „poporul Moldovei se va bucura, ca și în trecut, de toate libertățile sale, fără nici o supărare, și fără ca Poarta otomană să poată pune vre-o piedică. Legile, obiceiurile, drepturile și prerogativele țării acesteia vor fi pururea neviolabile” (s.n.). În art. IX se recunoaște în mod expres că „Moldova va păstra titlul de țară independentă” și că această formulare „se va reproduce în toate scrisorile ce Poarta otomană va adresa principelui” (s.n.)²². Din păcate, „Imperiul otoman nu și-a respectat decît rareori obligațiile asumate prin capitulații”.²³

În pofida frecventelor încălcări și abuzuri săvîrșite de dregătorii otomani, unii domnitori români s-au străduit în tot cursul veacului al XVII-lea și la începutul celui următor, printr-o politică abilă și flexibilă, să apere și să conserve cît mai mult cu putință autonomia statelor românești, așa cum fusese ea stabilită prin „Capitulațiile” încheiate cu Poarta otomană. Asemenea tendințe de consolidare a autonomiei și chiar de înlăturare a suzeranității turcești²⁴ se reflectă nu numai în raporturile cu Poarta, dar și cu alte state europene. Astfel, tratatul pe care principele transilvan Gheorghe Rakoczy I îl încheie la 12/22 aprilie 1645 cu regele francez Ludovic al XIV-lea (1643–1715) cuprinde clauze obligatorii pentru ambele părți semnatare. În preambulul tratatului se arată, între altele, că „alteța sa principele Transilvaniei”, după mai multe demersuri pe lângă regele Franței, prin intermediul scrisorilor și ambasadurilor, a ajuns să discute cu acesta „anumite puncte sau condiții care au fost propuse pentru a încheia o alianță”. Pentru Rakoczy I, tratatul trebuia să ducă la „statornicirea

²² Ștefan Pascu și Vladimir Hanga, *Op. cit.*, p. 423–424; În art. III din același tratat se precizează că voievozii „vor domni în țară cu toată libertatea ca mai înainte, fără ca Poarta să se poată amesteca în vre-un mod direct sau indirect” (*Ibidem*, p. 424); Integritatea teritorială a țării este garantată prin art. V care prevede că „marginile [hotarele] Moldovei se vor păstra neatinse în toată întinderea lor” (*Ibidem*).

²³ Nichita Adăniloae, *Op. cit.*, p. 951; În această privință, cum notează englezul Robert Barge, chiar Vasile Lupu a trebuit să plătească „turcului un haraci... pentru a-i cumpăra pacea și a fi lăsat să domnească singur” (*C.S.T.R.*, vol. V, București, 1973, p. 493; De asemenea, călătorul slovac Daniel Krmann, în relatarea sa din august 1709, afirmă că în Moldova „starea voievodului... este nenorocită, căci nu are nici o zi de liniște de teama rivalilor dintre care, dacă unul promite sublimii Porți otomane ceva mai mult peste tributul hotărît, dobîndește titlul și dreptul de voievod” (*C.S.T.R.*, vol. VIII, București, 1983, p. 260).

²⁴ În privința aspirațiilor spre obținerea independenței depline, demne de menționat sînt însemnările cu caracter autobiografic, din 23 septembrie 1673, ce aparțin lui Petru Parčević. El mărturisește că „principii Valahiei și Moldovei „ajunseseră în situația de a nu mai suporta „un jug așa grozav ca acesta, avînd întotdeauna în fața ochilor ruinele datorate tiraniei [turcilor]”. Această stare de fapt îi determină pe principii celor două țări — continuă Parčević — să fie „uniți în simțire și voință, în cugete și arme, în gînd și în intenție nestrămutată, să-și piardă mai degrabă viața și să-și verse singele decît să îndure și să vadă neîncetat [numai] rele” (*C.S.T.R.*, vol. VII, București, 1980, p. 186).

libertății obștești“, el fiind animat de „*dragostea față de patria sa*“²⁵ (s.n.). Cele 13 articole ale tratatului scot în evidență nu numai atributele de principe autonom și suveran ale lui Gheorghe Rakoczy I, dar și faptul că el tratează de pe poziții egale cu monarhul francez, obligându-l pe acesta să consimtă — cum se arată în art. II — că „nu va avea niciodată, sub vreun pretext oarecare, nici o pretenție cu privire la regatul... Transilvaniei“. Mai mult chiar, prin art. VI, Ludovic al XIV-lea se angaja să nu încheie „nici o pace sau armistițiu cu casa de Austria, nici cu vreun aliat sau părtaș al ei... fără știrea și încuviințarea și spre paguba altetei sale principelui“²⁶. Despre fiul și urmașul său, anume Gheorghe Rakoczy al II-lea, un anonim englez afirmă (la 1664) că acesta se străduia să obțină „dezrobirea Transilvaniei de sub robia otomană“²⁷ fapt remarcat și de cronicarul turc Mustafa Naima care, în 1658, considera că Transilvania „*era o crăiie independentă*“²⁸ (s.n.). O precizare similară întîlnim și la pastorul anglican Edmund Chishull (însoțitorul lordului William Paget). În relatarea sa din 18 aprilie 1702, se precizează că „Transilvania... mulți ani a fost tributară turcilor și prin urmare sub ocrotirea acestei împărății“. După opinia lui, Poarta otomană „*le-a îngăduit [transilvănenilor] să-și aleagă și să fie cîrmuiți de principii lor*“ (s.n.) pînă cînd țara „a fost cucerită cu armele în 1683 de împărat“²⁹. În realitate, trupele habsburgice ale lui Leopold I, au cucerit Transilvania în anul 1687.

Începînd cu a doua jumătate a veacului al XVII-lea, „Capitulațiile“ românilor cu Poarta otomană sînt tot mai frecvent invocate, îndeosebi cu prilejul înțelegerilor pe care Moldova și Țara Românească le încheie cu alte state europene, mai ales cu cele vecine. Așa, de pildă, în tratatul dintre Gheorghe Ștefan și Alexei Mihailovici, din 17/27 mai 1656, domnitorul român amintește țarului rus de *vechile drepturi* ale Moldovei, de perioada cînd turcii, deși „au luat chiar tribut de la... [voievozii] dinaintea noastră și de la noi și din țară, *cîntea domniei însă și orînduiala țării cu nimic n-au stricat*“³⁰ (s.n.). După opinia noastră, sînt invocate aici, *în mod indirect, dar oficial*, deci cu peste 11 decenii și jumătate mai devreme (față de 1772), actele care au stat la baza raporturilor țărilor noastre cu Poarta otomană, intrate deja în tradiția istorică. În temeiul acestei tradiții, care avea la bază un fond istoric real,³¹ domnitorul

²⁵ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu și Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, Editura politică, București, 1971, p. 184 (În continuare sub forma: Ion Ionașcu, ș.a., *Relațiile...*).

²⁶ *Ibidem*, p. 185.

²⁷ C.S.T.R., vol. VII, București, 1980, p. 511.

²⁸ Mustafa A. Mehmet, *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. III (sfîrșitul sec. XVI — începutul sec. XIX), Editura Academiei, București, 1980, p. 116; Cronicarul Silahdar Findıklılı Mehmed aga notează și el că Rakoczy al II-lea „*pretindea independență și domnie absolută*“ (Mihail Guboglu, *Op. cit.*, p. 297).

²⁹ C.S.T.R., vol. VIII, București, 1983, p. 211; Findıklılı Mehmed aga considera că și principele Mihail Apafi „*și căpătase statornicirea și independența în crăiia Transilvaniei*“. (Mihail Guboglu, *Op. cit.*, p. 318).

³⁰ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 190.

³¹ Ștefan Ștefănescu, „*Capitulațiile*...“, în *Op. cit.*, p. 117.

Gheorghe Ștefan își arogă dreptul să ducă tratative cu țarul de pe poziții egale. Astfel, în art. I al tratatului mai sus-menționat, voievodul moldovean cere lui Alexei Mihailovici să recunoască rînduielile după care s-au condus „ceialți domni vechi ai țării noastre, acei care nu erau în închinarea și sub cîrmuirea împărăției turcilor, în felul acela și în aceleași rînduială să viețuim și să ne conducem și noi împreună cu toată țara noastră”³² (s.n.).

O atestare a funcției pe care vechile invoieli cu Poarta otomană o exercita asupra raporturilor noastre cu alte state europene, rezultă și din stipulațiile tratatului pe care solii lui Șerban Cantacuzino l-au încheiat, la 28 decembrie 1688/7 ianuarie 1689, cu țarii Rusiei, Ivan al V-lea și Petru cel Mare. Este semnificativ faptul că, în cuprinsul acestui tratat, domnitorul muntean este numit (de trei ori) „voievod și suveran al pămîntului muntenesc” (s.n.)³³, iar odată chiar „voievod și suveran al tuturor ortodocșilor creștini”³⁴ (s.n.), adică atît al acelora din nordul cît și din sudul Dunării, ceea ce dezvăluie rolul pe care cei doi țari îl atribuiau lui Șerban vodă în organizarea luptei antiotomane din întreaga Peninsulă Balcanică. Același rol i-l recunoaște și împăratul Leopold I al Austriei, care, în proclamația sa din 7 septembrie 1687, îndemna popoarele sud-dunărene „să se ridice împotriva otomanilor sub comanda lui Șerban”³⁵. Domnul însuși — după cum scrie cronica — nădăjduia că „va dezbate [elibera] toată creștinătatea din Țarigrad încoaci de sub mîna turcilor”³⁶. Exerțîndu-și atributele de „voievod și suveran al pămîntului muntenesc”, Șerban Cantacuzino îl prevenea pe arhimandritul Isaia, ca, în tratativele cu țarii ruși, trebuie să dea dovadă de abilitate diplomatică deosebită, pentru a se informa cît mai exact cu privire la intențiile Rusiei. Conform instrucțiunilor date, Isaia trebuia să se convingă dacă Petru cel Mare dorea, într-adevăr, „să mintuiască de jugul turcesc neamul creștinilor ortodocși” sau „urmărea să-și lărgească peste el împărăția”³⁷. Pornind de la starea de autonomie pe care țările române o moșteniseră de la înaintași, Șerban Cantacuzino și-a dat perfect seama că, în negocierile cu alte state, el are datoria să apere această autonomie, fiind conștient că „trebuie să fie cu luare aminte ca nu cumva prin oarecari pași greșiți să atragă nenorocirea asupra sa și a

³² Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 190 ; În art. II se preconiza o stăpînire ereditară, cu alte cuvinte „domnia să nu se schimbe”, iar „urmașul să fie din țară, cum a fost de la început rînduiala și obiceiul țării, și să nu se pună domn strein și dintr-un alt neam de oameni” ; Pentru restabilirea integrității teritoriale a țării, în limitele hotarelor sale firești, Gheorghe Ștefan invocă argumente istorice pentru „cîteva cetăți care sînt la hotarul țării noastre”, pentru ca ele să reintre „în stăpînirea noastră, precum au fost dintru început la domnii vechi (s.n.), înainte de a le fi luat turcii” (*Ibidem*, p. 190—191).

³³ *Ibidem*, p. 195—197.

³⁴ *Ibidem*, p. 197.

³⁵ Banul Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. N. Iorga, București, 1902, p. 216—218.

³⁶ Ion Neculce, *Op. cit.*, p. 168.

³⁷ Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, ed. Radu Albala, Editura Minerva, București, 1973, p. 125.

țării“³⁸. Cu alte cuvinte, el s-a străduit să nu schimbe suzeranitatea turcească cu o ocupație.

Constantin Brîncoveanu, urmînd linia politică inițiată de predecesorul său, în împrejurările politice și militare de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și de la începutul celui următor, a reușit să navigheze cu prudență printre interesele marilor puteri (Turcia, Austria, Rusia și Polonia) și să păstreze autonomia și ființa statală a Țării Românești cel puțin la nivelul lăsat de Șerban Cantacuzino. Pentru Constantin Brîncoveanu — așa cum s-a afirmat — „poporul român în general și Țara Românească indeosebi, erau o realitate istorică autonomă încadrată în Imperiul otoman numai din punct de vedere tributar“³⁹. În această privință, concludentă este și mărturia cronicarului turc Mehmed Rașid care afirmă că „în timpul îndelungatei lui domnii... [Brîncoveanu] își arătase dorința de a domni în chip absolut și independent“⁴⁰ (s.n.). La rîndul său, N. Iorga avea să remarce că voievodul muntean a știut „să servească pe turci de nevoie, fără să părăsească nici un drept al țării sale, a știut să înlăture stăpînirea necondiționată a creștinilor austrieci, poloni, ruși, asupra pămîntului românesc“ (s.n.)⁴¹. De altfel, în tratatul pe care Brîncoveanu l-a încheiat la 20/30 ianuarie 1689 cu Leopold I al Austriei, a reușit să obțină „recunoașterea independenței țării în schimbul jurămîntului de credință față de habsburgi“⁴² (s.n.). Nicolo de Porta, care, începînd cu 1694, și-a pus alternativ serviciile în slujba unor domnitori români, arată într-un discurs din 1697 (destinat unui diplomat habsburgic) că aceștia se bucurau „de o stăpînire absolută, coruncile lor nefiind supuse nici unui apel“ și că din această cauză, ei „nu se vor pleca niciodată — decît doar prin forță — partidului creștin“ (s.n.)⁴³. Această constatare se confirmă și în mărturia lui Edmund Chishull din 18 aprilie 1702, unde întîlnim precizarea că în Țara Românească, Poarta otomană a îngăduit domnitorilor „toate drepturile suveranității, înlăuntrul principatului, afară de cel de a declara război și de a-și bate o monedă proprie“⁴⁴ (s.n.).

În vederea consolidării autonomiei și cîștigării neatîrnării depline, Brîncoveanu s-a străduit, în contextul unei politici de mare anvergură, să ajungă la o unitate de acțiune între Țara Românească și Moldova. Astfel, el a reușit să-și impună voința nu numai la București, dar și la

³⁸ Ioan Radonič, *Situațiunea internațională a principatului Țării Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688)*, Extras din „Analele Acad. Rom. Mem. Sect. Ist., seria II-a, tom. XXXVI, 1914, p. 14.

³⁹ Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească. Dimensiuni politice. Finalitate culturală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 95.

⁴⁰ Mustafa A. Mehmet, *Op. cit.*, p. 228.

⁴¹ N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914, p. 51.

⁴² Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu și Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României (1354—1920)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 118; Vezi și N. Iorga, *Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu*, București, 1901, p. 43.

⁴³ C.S.T.R., vol. VIII, București, 1983, p. 142.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 201.

Iași, realizînd o adevărată simbioză moldo-munteană⁴⁵. În acest sens există mărturia cronicarului Ion Neculce, puțin sesizată de istorici, din care reiese că, în anul 1703, Poarta i-ar fi propus lui Brîncoveanu și domnia Moldovei, în locul ginerelui său Constantin Duca (Duculeț). Neculce spune că vizirul l-ar fi întrebat pe Brîncoveanu: „Dar putē-vei tu să poți de grije acelei țări, să-ți fie pre samă, să o tocmești, să fie plină de oameni? *Iară el [Brîncoveanu], dac-au audzit așe foarte era cu voie să fie domnu la 2 țări*“ (s.n.)⁴⁶. Știrea o întîlnim și în *Cronica Ghiculeștilor*, al cărei autor afirmă, la rîndu-i, că Brîncoveanu era la o mare cumpănă dacă trebuie să dea curs îndemnului marelui vizir, ca „să cîrmuiască și Moldova, să i-o dea pe seama lui, ca s-o îndrepte“ (s.n.). Se pare că numai „sfatul unchiului său Constantin stolnicul, care cu dovezi și socoteli înțelepte l-a oprit să primească acest lucru“⁴⁷. Cert este că, în acest răstimp, colaborarea dintre țările române s-a accentuat în mod constant⁴⁸. Într-adevăr, experiența istorică dobîndită în decursul vremii demonstra cu forță de netăgăduit necesitatea unirii eforturilor întregului popor român în vederea consolidării autonomiei și al obținerii independenței depline⁴⁹, autonomie recunoscută și pe plan diplomatic european. Așa, de pildă, Poarta otomană a fost obligată să precizeze în cadrul tratatelor ce s-au soldat cu încheierea păcii de la Karlowitz (26 ianuarie 1699) că ea nu poate să cedeze Moldova și Țara Românească Poloniei, întrucît „nu are dreptul de a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate“ (s.n.)⁵⁰.

Dimitrie Cantemir, în temeiul izvoarelor pe care le cercetase cu hărnicie la Constantinopol, era ferm convins de existența vechilor drepturi ale țărilor române, stabilite prin capitulații, care, însă, de-a lungul secolelor, fuseseră sistematic nesocotite de Poartă. Într-una din operele sale fundamentale, terminată în 1716, Cantemir scria că „nici turcii înșiși nu cutează a nega că Moldova li s-a supus numai ca tributară“ și că „diplomele sultanilor prin care s-au ratificat aceste condițiuni, s-au conservat lung timp dimpreună cu alte documente publice în arhivele

⁴⁵ Cf. M. Badea, în *Unirea Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918)*, ed. a II-a, sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, București, 1972, p. 54.

⁴⁶ Ion Neculce, *Op. cit.*, p. 227.

⁴⁷ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ed. Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965, p. 15.

⁴⁸ Astfel, s-a afirmat că Brîncoveanu ar fi dorit să întărească relațiile și cu Transilvania prin căsătoria unei fiice ale sale cu succesorul lui Mihail Apafi, mort în 1690. Este, într-adevăr, posibil ca domnitorul muntean să-și fi dat seama că în împrejurările politice de la sfîrșitul veacului al XVII-lea, el nu putea să ajungă la conducerea celor trei țări române decît pe calea unor legături economice, culturale și chiar dinastice. (I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, 1937, p. 187).

⁴⁹ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 163.

⁵⁰ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, ed. A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei, București, 1964, p. 106.

Moldovei". S-au păstrat — continuă Cantemir — pînă „la anul 1686, cînd Ioan Sobieski, regele Poloniei, a năvălit în Moldova, le-a scos din arhivă și din ordinul său... le-a ars public în Iași“⁵¹, pretextul fiind de a distruge, chipurile, vechile legături ale Moldovei cu Poarta otomană⁵². În tot cazul, Dimitrie Cantemir era încredințat că nu numai Moldova dar și Țara Românească sau — cum spunea el — „aceste a noastre două țări deși groazei lumii împărăției turcului, bani a da obligate sînt, însă bisericile, legea, județele, obiceiele nesmentite și nebetegite și le-au păzit“⁵³. Însuflețit de un înalt patriotism, învățatul principe aduce elogiul acelor voievozi români care în „afară de dumnezeu și de sabia lor, nu recunoșteau pe nimeni mai puternic în țara lor“ (s.n.)⁵⁴. Aceste convingeri, cu privire la autonomia politică a țărilor române, și-au găsit o reflectare și în tratatul pe care Dimitrie Cantemir l-a încheiat cu Petru cel Mare al Rusiei, la Luțk, în 13/24 aprilie 1711. Așa cum rezultă din prevederi, domnitorul își exercită atribuțiile de suveran și pretinde țarului, conform art. II, ca trupele acestuia, din momentul pătrunderii lor pe teritoriul Moldovei, în vederea luptei comune antiotomane, să fie întreținute cu bani din visteria rusă. De asemenea, prin art. III, familia Cantemir (de sex bărbătesc) urma „să fie susținută pe tronul Moldovei cu titlul de suveran“ (s.n.)⁵⁵. Integritatea teritorială a țării este garantată, „după drepturile sale antice“, prin art. XI, articol reprodus și de Ion Neculce care precizează că „țara Moldovei cu Nistrul să-i fie hotarul, și cu Buceacul și cu toate cetățile tot a Moldovii să fie“ (s.n.)⁵⁶.

În perioada fanariotă, statutul politic al țărilor române extracarpatice pune tot mai mult în lumină personalitatea lor în cadrul dreptului internațional. În contextul așa-numitei „Chestiuni orientale“, autonomia Principatelor dunărene este deseori invocată în tratativele diplomatice europene sau revendicată în confruntările de interese existente între Imperiul otoman, Rusia țaristă și Austria habsburgică. În pofida subordonării lor tot mai accentuate față de Poartă, a existat întotdeauna „o conștiință a situației de țări separate în cadrul Imperiului otoman“⁵⁷. Pe bună dreptate, observa J. M. d'Odsson că unii dintre domnitorii fanarioți reprezentau tradiția, bucurîndu-se de aceeași considerație la Poartă, ca și domnii pămînteni⁵⁸. Semnificative în această privință sînt și constatările călătorului Erasmus Heinrich Schneider von

⁵¹ Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului otoman*, traducere dr. Ios. Hodosiu, București, 1876, p. 275.

⁵² Vezi discuția, pe larg, la Mihai Maxim, *op. cit.*, p. 65—68.

⁵³ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, ed. Gr. G. Tocilescu, București, 1901, p. 105—106.

⁵⁴ Idem, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973, p. 123.

⁵⁵ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 200.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 201; Ion Neculce, *op. cit.*, p. 264.

⁵⁷ I. Matei, *op. cit.*, p. 470.

⁵⁸ „Les Hospodars de Valachie et de Moldavie sont traités à la Cour (du sultan) de la même manière que l'étaient jadis les princes héréditaires de deux pays“ (J. M. d'Odsson, *Tableau de L'Empire ottoman*, vol. VII, Paris, 1824, p. 500, apud Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 47, nota 99).

Weismantel, cuprinse în însemnările pe care le-a făcut asupra Moldovei (decembrie 1713—ianuarie 1714). Între altele, el precizează că în Moldova „*orice domn, atît timp cît domnește este tot atît de suveran cît poate fi un principe din Europa*”⁵⁹ și că „*rangul de principe creștin și suveran... i se recunoaște de toți monarhii*” (s.n.)⁶⁰.

O dovadă incontestabilă cu privire la existența unui statut separat, de *autonomie*, de care beneficiau cele două Principate române de la sud și est de Carpați, îl constituie răspunsul remarcabil pe care călugării mănăstirii ortodoxe din orașul Cimpulung (Argeș), l-au dat unui comandant militar austriac, în timpul războiului ruso-austro-turc din 1735—1739. Acest comandant, la intervențiile iezuiților, încerca să-i determine pe călugării mănăstirii respective, să treacă la catolicism. Călugării, prin intermediul unuia dintre ei, au răspuns ferm că nu pot da curs unui asemenea îndemn. Pe lângă argumentele confesionale, invocate în sprijinul apărării credinței ortodoxe, ei au adus și un argument de ordin politic și anume cel privitor la statutul de autonomie pe care țărilor române extracarpatiche reușiseră să-l dobîndească față de Imperiul otoman: „*Noi, cele două provincii ale Moldovei și Țării Românești, am fost fără îndoială cele mai fericite din cîte a supus stăpînirii sale Casa otomană, deoarece sîntem singurele cărora li s-a acordat dintru început și le-a fost permanent menținut privilegiul de a fi guvernate de domni din nația noastră și de ritul nostru*” (s.n.)⁶¹. Aceasta dovedește că „Principatele nu și-au declinat niciodată atributele de țări suverane”⁶².

Intr-adevăr, ingerințele dregătorilor otomani în treburile care prejudiciuau autonomia țărilor române au provocat de fiecare dată reacția domnitorilor și chiar a sultanului. Astfel, textul firmanului din 12—21 august 1761, ne arată limpede că principele Constantin Mavrocordat ceruse sultanului Mustafa al III-lea (1757—1774) să ia măsuri și „să fie împiedicați și îndepărtați de tot cei care ară și seamănă cu forța pe pămîntul Țării Românești și Olteniei, iar cei care îndrăznesc să săvîrșească fapte care tulbură bunul nizam [așezămînt] stabilit să fie izgoniți și scoși din Țara Românească prin mijlocirea căpeteniilor lor”⁶³. Protestul lui Constantin Mavrocordat a îmbrăcat, se pare, o formă destul de energică, încît el n-a rămas fără ecou la forurile de decizie de la Istanbul. În luna următoare (1—10 septembrie 1761), Mustafa al III-lea a emis un firman prin care recunoștea statutul diferit al țărilor române față de provinciile Imperiului otoman: „*Țara Românească, de la cucerirea împăraților și pînă acuma, a fost înregistrată separat și este inter-*

⁵⁹ C.S.T.R., vol. VIII, București, 1983, p. 341.

⁶⁰ Ibidem, p. 344.

⁶¹ Șerban Papacostea, *Tratatetele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul otoman în secolele XIV—XVI: ficțiune politică și realitate istorică*, în volumul: *Stat, societate, națiune. Interpretări istorice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 103—104.

⁶² Nichita Adăniloae, *Op. cit.*, p. 951.

⁶³ Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455—1774), Editura Academiei, București, 1976, p. 272.

zisă călcarea ei cu piciorul, iar... tributul pe care trebuie să-l achite este mînuit și procurat și plătit de voievozi”⁶⁴ (s.n.). Se invocă, cu acest prilej, de către autoritățile centrale otomane, o veche tradiție, ce vine în sprijinul punctului de vedere românesc, aceea de „a justifica instituirea unei noi ordini care urmărea să ocrotească populația împotriva asupritorilor feudali otomani, pentru ca țara să-și poată îndeplini rolul de grînar al capitalei otomane”⁶⁵.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea există și alte recunoașteri oficiale, directe sau indirecte, cu privire la statutul juridic deosebit al Principatelor dunărene⁶⁶. Astfel, tratatul de la Kuciuk-Kainargi din 10/21 iulie 1774 și Convenția explicativă din 10/21 martie 1779 de la Ainali Kawak (Constantinopol), conform prevederilor art. XVI (punctul 9) și respectiv art. VII (punctul 5) din Convenție, îngăduiau domnitorilor din Moldova și Țara Românească să aibă fiecare pe lângă Sublima Poartă cite „un însărcinat cu afaceri” care „să vegheze asupra treburilor privind numitele Principate” (s.n.)⁶⁷, fapt ce consolida sistemul de reprezentare prin *capuchehăi*, practicat încă din secolul al XVI-lea. La rîndul său, sultanul Abdul Hamid I (1774—1789), prin importantul *hatîșerif* din 15—24 decembrie 1774 cerea ca „Țara Românească și Moldova... să fie protejate și ocrotite”, iar împărțirea posturilor în aceste două țări să fie „lăsată pe seama voievozilor lor ca să folosească, după nevoie, pe cei devotați și pricepuți”⁶⁸. Nu putem trece cu vederea nici peste așa-numita „Carte de lege” (*Kanunname*) sau „Legea nouă”, emisă de sultanul Selim al III-lea (1789—1807) în anul 1792. În art. 25⁶⁹ se precizează că Poarta otomană nu are nici un fel de amestec în cîrmuirea internă a Principatelor, deoarece „Țara Românească și Moldova fiind, din trecut și pînă acum, slobode în toate privințele, prin separare la cancelarie și prin interzicerea călcării lor cu piciorul, toate dările lor și arenzile se află pe seama voievozilor” (s.n.)⁷⁰.

Fără îndoială, încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi a avut însemnate urmări pentru Principatele dunărene, între altele, și din punct de vedere al statutului lor juridic, cu excepția, se înțelege, a Bucovinei care a fost anexată, prin convenția din 25 aprilie/7 mai 1775, de către Austria⁷¹. În pofida acestui rapt teritorial, în perioada de după pacea de la Kuciuk-Kainargi — așa cum s-a afirmat — „statutul internațional

⁶⁴ *Ibidem*, p. 275.

⁶⁵ M. M. Alexandrescu-Dersca, *Rolul hatîșerifurilor de privilegii în limitarea obligațiilor către Poartă (1774—1802)*, în „Studii”, nr. 6, XI (1958), p. 105.

⁶⁶ Matei D. Vlad, *Regimul politic al Principatelor Române în epoca fanariotă*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XXVI, București, 1974, p. 151.

⁶⁷ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 229; idem, *Tratatele internaționale ale României (1354—1920)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 130.

⁶⁸ Mustafa A. Mehmed, *Op. cit.*, p. 321 și 325.

⁶⁹ „Cartea de lege” conține 28 articole din care 24 comune pentru Țara Românească și Moldova.

⁷⁰ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 258.

⁷¹ Nichita Adăniloae, *Op. cit.*, p. 952—953; Vezi și Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 189—192.

al Moldovei și Țării Românești a ieșit din sfera raporturilor bilaterale româno-otomane pentru a deveni o problemă europeană⁷². Războiul ruso-austro-turc dintre 1787—1792, încheiat — după expresia lui N. Iorga — prin „păcile albe” de la Șiștov (4 august 1791) și de la Iași (9 ianuarie 1792), în sensul că fiecare din părțile beligerante a revenit aproape la situația antebelică, s-a sfârșit prin respectarea integrității teritoriale a Țării Românești și Moldovei, creindu-se circumstanțe tot mai favorabile pentru lărgirea bazelor juridice ale autonomiei lor față de Poarta otomană. Prin art. III al tratatului de la Iași, părțile contractante erau de acord că „Nistrul va forma linia de demarcație între Sublima Poartă și Imperiul Rusiei, astfel încât întregul teritoriu care se află pe malul drept al Nistrului va fi restituit Sublimei Porți și va rămâne pe veci sub stăpânirea sa absolută și incontestabilă”⁷³. Dar, la numai două decenii după semnarea acestui tratat Poarta otomană (și nu numai ea) va nesocoti în 1812 — ca și în 1775 — toate obligațiile pe care și le asumase prin „Capitulații”⁷⁴. Invocarea insistentă și repetată de către români a vechilor tratate a avut un rol extrem de important împotriva tendințelor cotropitoare ale Austriei și Rusiei țariste de a amputa integritatea teritorială a Principatelor sau de a le suprima autonomia. De aceea, nu întâmplător, „Capitulațiile” sînt prezente nu numai în marile dezbateri și reglementări internaționale privitoare la statutul lor juridic, dar și în memoriile pe care românii înșiși le redactază și le înaintează reprezentanților marilor puteri în vederea emancipării lor naționale⁷⁵. Oricum, secolul al XIX-lea s-a deschis cu textele mai multor memorii adresate de boierii munteni și moldoveni Franței, Austriei, Rusiei și Turciei. O parte din aceste cereri au fost acceptate, cu modificări restrictive, și cuprinse în *Hatışeriful* din 1802⁷⁶.

Prin prevederile sale, referitoare la abolirea monopolului otoman, domnie viageră, reînființarea oștirii pămîntene etc., *Hatışeriful* din 1802 a însemnat un pas important în direcția obținerii unei autonomii depline a țărilor române extracarpătice.⁷⁷ O dovadă concludentă în această privință o constituie și faptul că, în septembrie 1806, Rusia pretindea Porții otomane, cum arată cronicarul Ahmed Asım Efendi, că și Serbia să beneficieze de un statut „întocmai ca și Țara Românească și Moldova și să fie numit acolo un voievod” (s.n.)⁷⁸. Un an mai târziu, în art. III al

⁷² Șerban Papacostea, *Op. cit.*, p. 104.

⁷³ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 240.

⁷⁴ Considerații mai ample la Nichita Adăniloae, *Op. cit.*, p. 950—955 și la Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 189—192 și 195—200.

⁷⁵ Șerban Papacostea, *Op. cit.*, p. 104—105.

⁷⁶ Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și pe tițiile de drepturi din Țările Române (în sec. al XVIII-lea și prima jumătate a sec. al XIX-lea)*, Editura Academiei, București, 1976, p. 40.

⁷⁷ Traian Ionescu, *Hatışeriful din 1802 și începutul luptei pentru asigurarea pieței interne a Principatelor dunărene*, în „Studii și articole”, vol. I, București, 1956, p. 78.

⁷⁸ Mustafa A. Mehmet, *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. III (sfîrșitul sec. XVI—începutul sec. XIX), Editura Academiei, București, 1980, p. 400.

armistițiului de la Slobozia (lingă Giurgiu), încheiat la 12/24 august 1807 între Rusia și Turcia, se prevedea că cele două părți semnatare „nu se vor amesteca cituși de puțin în administrația celor două principate ale Moldovei și Valahiei“, urmînd ca armatele rusești și turcești „să se retragă în același timp din Moldova și Valahia“ (s.n.)⁷⁹. Dar, nesocotind această stipulație, Rusia a pus stăpînire pe Basarabia, prin tratatul din 16/28 mai 1812. De altfel, în tot răstimpul dintre 1806—1812, în negocierile purtate, în tratatele și convențiile încheiate, Moldova și Țara Românească au fost amenințate cu anexarea totală.⁸⁰

Deși în decursul acestei grele perioade istorice, poporul nostru a îndurat multe urgii, cunoscînd tot felul de cotropiri străine și de ambiții de a ne lua locul sau de a ne schimba în altceva, pentru a uita ființa sa, totuși a biruit, prin forța, lupta și statornicia de care a dat dovadă. Fără îndoială, înscrierea *problemei românești* în rîndul problemelor europene a fost determinată — așa cum s-a spus — nu „de jocul orb al evoluției“, ci de faptul că românii „au impus-o, nu numai diplomației, dar și conștiinței europene“. ⁸¹ Într-adevăr, după înfringerea revoluției lui Tudor Vladimirescu ⁸² și a ocupării militare turcești din 1821—1822, grupările naționale din Principatele dunărene care luptau pentru restabilirea domniilor pămîntene, au reușit să ducă la îndeplinire acest deziderat, concretizat practic prin numirea în iunie 1822 a lui Grigore Dimitrie Ghica în Țara Românească și a lui Ion Sandu Sturdza în Moldova, primii domni pămînteni după prăbușirea fanariotismului. Rezultate mai sensibile, pe linia consolidării autonomiei Principatelor, vor fi înscrise în convenția ruso-turcă de la Akerman din 25 septembrie 7 octombrie 1826. Acesta este primul act internațional care a reglementat oficial organizarea de stat a țărilor române, obligînd Poarta otomană, prin art. III, să respecte toate „tratatele și actele referitoare la privilegiile de care se bucură Moldova și Valahia“ ⁸³ (s.n.).

În sfîrșit, tratatul ruso-turc de la Adrianopol, din 2/14 sept. 1829, reconfirmă în art. V o clauză invocată deseori în convențiile anterioare și anume că „Principatele Moldovei și Valahiei punîndu-se în urma unei capitulații sub suzeranitatea Sublimei Porți..., este de la sine înțeles că ele își vor păstra toate privilegiile și imunitățile care le-au fost acordate, fie prin capitulațiile lor, fie prin tratatele încheiate,... sau prin hatiserifurile date în diverse momente“. În temeiul acestor precizări, Țara Românească și Moldova urmau să se bucure de „o administrație națională independentă și de o deplină libertate a comerțului“ (s.n.)⁸⁴.

⁷⁹ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 277.

⁸⁰ În această privință, vezi Sergiu Columbeanu, *Contribuții privind situația internațională a Țărilor Române între anii 1806—1812*, în „Rev. de istorie“, nr. 5, XXIX (1976), p. 657—675.

⁸¹ Gh. Platon, cap. III (1815—1853), în volumul: *România în relațiile internaționale (1699—1939)*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 69—73.

⁸² În legătură cu revoluția din 1821, teze și considerații noi, vezi la G. D. Iscru, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Albatros, București, 1982.

⁸³ Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile...*, p. 279.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 284.

În lumina celor înfățișate în rîndurile de față, se poate conchide că și în perioada 1601—1829, Principatele române (pînă la unirea din 1859) au beneficiat de un statut de autonomie în raporturile lor cu Imperiul otoman. Situația *de jure* a celor două Principate, așa cum s-a putut observa, nu a fost contestată în nici o împrejurare politică de căcerile diplomatice otomane. Dimpotrivă, ea a stat la baza multor reglementări internaționale din acest îndelungat răstimp. Un rol decisiv l-a avut, desigur, poporul român care prin lupta sa dîrză a reușit să înfrunte toate greutățile și să-și apere ființa statală prin hățișul extrem de complicat al intereselor și contradicțiilor existente între marile puteri (Turcia, Austria, Rusia etc.). Deci, numai datorită luptei pe plan militar și diplomatic, Țările Române au reușit să obțină garantarea unui statut juridic și politic internațional, de care nu se mai bucurau țări, altădată puternice, ca de pildă Ungaria sau Polonia.

Începînd cu al șaselea deceniu al veacului al XVII-lea (1656) au fost invocate indirect, după opinia noastră, vechile *capitulații* ale Moldovei și Țării Românești cu Poarta otomană, în cadrul unor înțelegeri oficiale pe care țările române le încheie cu alte state europene. În schimb, în secolul al XVIII-lea și în cel următor, capitulațiile sînt puse în circulație pe „piața diplomatică” (1772) ca o reacție vehementă a românilor împotriva gravelor încălcări survenite din partea Imperiului otoman, îndeosebi ca urmare a cedărilor teritoriale făcute de acesta, mai întîi, Austriei și apoi Rusiei, deși Poarta — „în virtutea suzeranității — avea obligația de a apăra Principatele Române — și nicicum dreptul de a ceda un pămînt ce nu-i aparținea”⁸⁵. Din această cauză, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Țările Române readuc în discuție vechile lor drepturi, așa cum fuseseră consemnate în Capitulații, *străduindu-se să impună Porții, ca și Europei, respectarea statutului de autonomie*. Prin aceasta — cum s-a afirmat — „elementele înaintate românești aduceau la cunoștința opiniei publice europene un trecut istoric care justifica cererile lor de definire a poziției Țării Românești și Moldovei pe plan internațional și care însuflețea lupta lor pentru crearea unui stat unitar și suveran”.⁸⁶

⁸⁵ Nichita Adăniloae, *Op. cit.*, p. 953.

⁸⁶ Ștefan Ștefănescu, „*Capitulațiile*...”, în *Op. cit.*, p. 136.